

Звіт про аналіз фітосанітарного ризику, проведений стосовно шкідливого організму – *Phyllosticta citricarpa*

Аналіз фітосанітарного ризику (далі – АФР) було проведено відповідно до «Положення щодо здійснення аналізу ризиків для розробки та/або перегляду фітосанітарних заходів», затвердженого Наказом Мінагрополітики України від 11.06.2012 № 339 (далі – Положення про АФР), міжнародних стандартів: EPPO Standard PP 5/3(5) «Рекомендації щодо аналізу ризику шкідливих організмів. Схема підтримки прийняття рішень щодо карантинних шкідливих організмів», IPPC Standards: МСФЗ № 2 «Структура аналізу фітосанітарного ризику», МСФЗ № 11 «Аналіз фітосанітарного ризику для карантинних шкідливих організмів», МСФЗ № 21 «Аналіз фітосанітарного ризику для регульованих некарантинних шкідливих організмів» по відношенню до шкідливого організму – *Phyllosticta citricarpa*.

Під час проведення АФР враховувалися основні положення та вимоги статті 25 Закону України «Про карантин рослин», положень статей 29, 30 Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» від 17.12.2024 № 4147-IX, Регламентів ЄС: Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) № 2019/2072 від 28 листопада 2019 року про встановлення єдиних умов для імплементативного Регламенту (ЄС) 2016/2031 Європейського Парламенту та Ради щодо захисних заходів проти шкідливих організмів рослин та скасування Регламенту Комісії (ЄС) № 690/2008 та про внесення змін до Імплементативного регламенту Комісії (ЄС) 2018/2019 (далі – Регламент ЄС № 2019/2072), Регламенту Європейського Парламенту та Ради № 2016/2031 від 26 жовтня 2016 року про захисні заходи проти шкідливих організмів рослин, що вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 228/2013, (ЄС) № 652/2014 та (ЄС) № 1143/2014 Європейського Парламенту та Ради та скасовує Директиви Ради 69/464/ЄЕС, 74/647/ЄЕС, 93/85/ЄЕС, 98/57/ЄС, 2000/29/ЄС, 2006/91/ЄС та 2007/33/ЄС (далі – Регламент ЄС № 2016/2031), Виконавчого Регламенту Комісії (ЄС) № 2019/1702 від 1 серпня 2019 року що доповнює Регламент (ЄС) 2016/2031 Європейського Парламенту та Ради шляхом встановлення переліку пріоритетних шкідливих організмів, науковий висновок Групи EFSA (European Food Safety Authority) зі здоров'я рослин на запит Єврокомісії щодо оцінки ризику, проведеного Південною Африкою, стосовно шкідливого організму – *Guignardia citricarpa* Kiely. (Журнал EFSA 2008; 925, 1-108), Звіт EFSA (European Food Safety Authority) стосовно шкідливого організму – *Phyllosticta citricarpa* для підтримки рейтингу кандидатів для пріоритетних шкідливих організмів ЄС (EFSA Supporting publication 2025:EN-9322), а також додаток 5 до МСФЗ № 27 (ISPM 27 DIAGNOSTIC PROTOCOLS DP 5: *Phyllosticta citricarpa* (McAlpine) Aa on fruit (2014)).

Цей звіт представляє основні складові та узагальнені результати проведеного АФР для умов України за структурою відповідно до загальноприйнятих норм згідно міжнародних стандартів: EPPO Standard PP 5/3(5), МСФЗ № 2, МСФЗ № 11.

Експерти: Робоча група щодо реалізації державної політики у сфері карантину рослин, в частині проведення аналізу фітосанітарного ризику шкідливих організмів відповідно до вимог законодавства у сфері карантину рослин, положень міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів та стандартів Європейської і Середземноморської організації захисту рослин, затверджена наказом Держпродспоживслужби від 04.12.2025 № 1210 «Про створення робочої групи» (далі – Робоча група).

Дата: 2026

Стадія 1: Підготовчий етап (ініціювання)

Причина проведення АФР: для виконання статті 25 Закону України «Про карантин рослин», з метою виконання міжнародних зобов'язань України й гармонізації національного законодавства з вимогами актів права Європейського Союзу (зокрема Регламенту ЄС № 2019/2072), з урахуванням положень статей 29, 30 Закону України «Про державне регулювання сфери захисту рослин» від 17.12.2024

№ 4147-IX, міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів Міжнародної конвенції захисту рослин (МКЗР), та рекомендацій Європейської та Середземноморської організації захисту рослин (ЄОЗР), з метою оновлення Переліку регульованих шкідливих організмів, відповідно до змін, які відбулись у переліках А-1 та А-2 ЄОЗР, Додатку II (частини А, В) Регламенту ЄС № 2019/2072.

Шкідливий організм (ШО):

Phyllosticta citricarpa (McAlpine) Van der Aa (далі – *P. citricarpa*).

Зона АФР:

Україна (території країни, які на момент проведення цього АФР перебувають під контролем органів державної влади України – підконтрольна Україні територія).

Чи проводився АФР щодо ШО раніше (на національному чи міжнародному рівні)?

Так. European Food Safety Authority.

Чи є попередній АФР повністю або лише частково прийнятним?

Частково прийнятний.

Стадія 2: Оцінка фітосанітарного ризику, який становить потенційний карантинний організм

Розділ А

Категоризація шкідливих організмів

Таксономічна позиція ШО:

Царство: Fungi
Тип: Ascomycota
Підтип: Pezizomycotina
Клас: Dothideomycetes
Ряд: Botryosphaerales
Родина: Phyllostictaceae
Рід: *Phyllosticta*
Вид: *Phyllosticta citricarpa* (McAlpine) Van der Aa

Код ЄОЗР:

GUIGCI

Синоніми:

Guignardia citricarpa (Kiely), *Phoma citricarpa* (McAlpine), *Phyllosticta paracitricarpa* (Guarnaccia & Crous), *Phyllostictina citricarpa* ((McAlpine) Petrák).

Загальноживані назви:

black spot of citrus, freckle spot of citrus, speckled blotch of citrus (English), taches noires des agrumes, taches noires des fruits des agrumes (French), Fruchtfleckigkeit: Zitrus, Schwarzfleckigkeit: Zitrus (German), pinta preta dos citros, mancha negra dos citrinos (Portuguese), mancha negra de las frutas de cítricos, manchas negras de los agrios (Spanish), **чорна плямистість цитрусових** (Українська).

Біологія ШО: Чорну плямистість цитрусових спричиняє гриб – *Phyllosticta citricarpa*. Природний цикл захворювання, спричиненого патогеном *P. citricarpa*, має два цикли інфікування: первинний цикл, що зумовлений аскоспорами в опалому листі, та вторинний цикл, що зумовлений пікнідіоспорами, які утворюються на уражених плодах, гілках та листі.

Етапами циклу захворювання включають: початок сезону аскоспор, подальшу динаміку утворення аскоспор, вивільнення аскоспор, інфікування аскоспорами, утворення пікнід, розповсюдження конідій (пікнідіоспор) та, нарешті, інфікування конідіями.

Спори *P. citricarpa* вивільнюються у вологу погоду, інфікуючи нові пагони та залишаються у стані спокою протягом місяців, перш ніж викликати симптоми, що призводить до подальшого поширення через бризки дощу (конідії) або вітер (аскоспори) із заражених плодів, листя та опалих рослинних решток. Аскоспори ініціюють інфекцію з землі, тоді як пікніди на заражених частинах поширюють спори локально, створюючи безперервний цикл інфекції, особливо шкідливою для плодів цитрусових. Дощ або зрошення провокують вивільнення аскоспор, які можуть переміщатися на великі відстані з вітром, слугуючи основним джерелом поширення на великі відстані.

Аскоспори уражують молоде листя та плоди цитрусових, але залишаються в стані спокою (латентності) протягом тривалого часу (місяців), не викликаючи симптомів. Після тривалої латентності на плодах з'являються ураження, які часто зливаються та завдають глибоких пошкоджень, що призводить до передчасного опадання плодів.

Листя цитрусових опадає цілий рік у деяких країнах і сезонно в інших, і це впливає на доступність інокуляту. Оптимальна температура для утворення псевдотецій становить 21–28°C; псевдотеції не утворюються при температурі нижче 7°C або вище 35°C (Lee and Huang, 1973).

Виявлення та діагностика ШО: **Симптоми ураження.** *P. citricarpa* викликає різноманітні симптоми, такі як тверда плямистість, вірулентна плямистість, хибний меланоз та «веснянкуватість» на плодах, а також некротичні ураження на листках і гілочках (Kotzé, 1981, 2000). Найввісність *P. citricarpa* на плодах не можна підтвердити лише візуальним оглядом, оскільки симптоми на плодах різноманітні за зовнішнім виглядом і часто нагадують симптоми, спричинені іншими патогенами цитрусових або пошкодженнями комахами, механічними пошкодженнями чи абіотичними (похолодання) чинниками, особливо у випадку «веснянкової» плямистості (Bonants *et al.*, 2003; Snowdon, 1990; Wang *et al.*, 2012; Wulandari *et al.*, 2009).

Симптоми ураження цитрусових грибом *P. citricarpa*, подані в додатку 1.

Діагностика.

Ідентифікація *P. citricarpa* є складною. Розрізнити цей вид та подібні види на основі морфологічного дослідження дуже важко, і крім того, більшість доступних молекулярних тестів не є специфічними для *P. citricarpa*.

Рекомендації щодо виявлення та ідентифікації *P. citricarpa* детально описані у стандарті ЄОЗР РМ 7/017 (3) «Діагностичний протокол для *Phyllosticta citricarpa* (EPPO. First approved in 2002–09. First revision 2009–09. Second revision 2020–07).

Чи є ШО переносником інших ШО?

Ні.

Чи потрібен переносник для проникнення/розповсюдження ШО?	<p>Ні.</p> <p>Природне поширення <i>P. citricarpa</i> забезпечується головним чином її аскоспорами, що переносяться повітрям, на короткі відстані. Конідії (пікнідіоспори), що утворюються на плодах, листі, відмерлих гілочках, плодоніжках та на опалому листі, також можуть поширюватися на короткі відстані (менше 80 см) шляхом змивання бризками дощу, що відповідає поширенню збудника в межах крони дерева (Kotzé, 1981; Agostini <i>et al.</i>, 2006; Spósito <i>et al.</i>, 2008, 2011) або між кронами (Hendricks <i>et al.</i>, 2017). На великі відстані патоген, ймовірно, поширюватиметься за участю людини шляхом міжнародної торгівлі плодами цитрусових та садивним матеріалом.</p>
Регуляторний статус ШО:	<p><i>P. citricarpa</i> входить до переліку регульованих шкідливих організмів ЄС (Список А1 Карантинні шкідливі організми, відсутні в ЄС), ЄОЗР та списків інших країн:</p> <p>Африка – Єгипет, Марокко, Туніс; Америка – Бразилія, Чилі, Парагвай, США, Уругвай; Азія – Бахрейн, Іран, Ізраїль, Йорданія; Європа – Грузія, Сербія, Швейцарія, Туреччина; Океанія – Нова Зеландія.</p>
Географічне поширення ШО:	<p>Офіційних обстежень на виявлення <i>P. citricarpa</i> в зоні АФР не проводилось, зважаючи на те, що в зоні АФР відсутні промислові чи дикоростучі насадження рослин-господарів (за виключенням поодиноких рослин в теплицях і оранжереях).</p> <p>Після проведення аналізу офіційних звітів про проведення фітосанітарної експертизи (аналізів) не зафіксовано фактів виявлення <i>P. citricarpa</i> під час проведення фітосанітарної експертизи в державних випробувальних фітосанітарних лабораторіях Держпродспоживслужби.</p> <p>Вважається, що вид <i>P. citricarpa</i> відсутній в зоні АФР.</p> <p>Мапа поширення <i>P. citricarpa</i> в світі подана в додатку 2.</p>
Всі види рослин-господарів ШО:	<p><i>P. citricarpa</i> уражує види родів Цитрус, Понцірус та Фортунела, а також їхні гібриди, за винятком помаранча (кислого апельсина - <i>Citrus aurantium</i>) та його гібридів, а також таїтянського лайма (<i>C. latifolia</i>). Усі види цитрусових, що комерційно вирощуються сприйнятливі до <i>P. citricarpa</i> (Aguilar-Vildoso <i>et al.</i>, 2002; Kotzé, 2000). Лимон (<i>C. limon</i>) особливо сприйнятливий, і тому зазвичай він є першим видом цитрусових, на якому проявляються симптоми хвороби після потрапляння збудника на нову територію (Kotzé, 2000).</p> <p>Загальний список рослин-господарів: <i>Citroncirus webberi</i>, <i>Citrus maxima</i>, <i>Citrus medica</i>, <i>Citrus reticulata</i>, <i>Citrus tankan</i>, <i>Citrus aurantiifolia</i>, <i>Citrus aurantium</i> var. <i>paradisi</i>, <i>Citrus aurantium</i> var. <i>sinensis</i>, <i>Citrus aurantium</i>, <i>Citrus limon</i>, <i>Citrus limonia</i>, <i>Citrus nobilis</i>, <i>Citrus</i>, <i>Fortunella</i>.</p> <p>В Європейському регіоні види-господарі зазвичай поширені в країнах, що оточують Середземне море.</p> <p>В деяких первинних наукових джерелах (дослідженнях) містились відомості про наявність інших (не цитрусових) рослин-господарів, які можуть уражуватись <i>P. citricarpa</i>: мигдаль, авокадо, кардамон, гуава, манго, маракуйя, цукрова тростина і різноманітні декоративні рослини. Однак, цей список нецитрусових рослин-господарів є суперечливим та</p>

сумнівним з двох основних причин: 1) бракує адекватних даних про перехресну інокуляцію, та 2) на *Camellia*, *Dioscorea*, *Plex*, *Persea*, *Psidium*, *Mangifera* та *Smilax* види грибів були описані під назвами *Guignardia camelliae*, *G. dioscoreae*, *G. philoprina*, *G. perseae*, *G. psidii*, *G. mangiferae* та *G. smilacis* відповідно.

Крім того, оцінка ризиків проведена EFSA базувалась виключно на цитрусових рослинах-господарях.

Наявність рослин-господарів ШО в зоні АФР: Вважається, що в зоні АФР відсутні промислові насадження та виробництво рослин-господарів *P. citricarpa*. Можуть бути незначні насадження в теплицях і оранжереях.

Мапи світового виробництва лимонів, лаймів та інших цитрусових подані в додатку 3.

Рівень невизначеності: Середній. Відсутні обґрунтовані доведені дані щодо ураження інших рослин-господарів (крім цитрусових), а також щодо вирощування в зоні АФР видів рослин-господарів *P. citricarpa*, які не відносяться до родів Цитрус, Понцірус та Фортунела.

Кліматичні умови в зоні АФР: Як зазначалось у розділі «Біологія» оптимальною температурою для утворення псевдотецій *P. citricarpa* є 21–28°C; псевдотеції не утворюються нижче 7°C або вище 35°C (Lee and Huang, 1973).

Вважається, що *P. citricarpa* – це тропічний вид, що уражує виключно рослини, які в зоні АФР не вирощуються. Для акліматизації й розвитку потребує постійних високих температур та відносної вологості, які наразі відсутні в зоні АФР (за виключенням тепличних умов).

Мапа придатності *P. citricarpa* до розвитку в Європі (зокрема в Середземноморському регіоні) подана в додатку 4 (змодельовано за допомогою CLIMEX). Відповідно до цієї мапи в зоні АФР немає придатних для розвитку патогену територій.

Вважається, що екокліматичні умови, необхідні для акліматизації й розвитку виду *P. citricarpa* в зоні АФР відсутні.

Рівень невизначеності: Низький.

ПІДСУМКИ АФР: Процедура оцінки фітосанітарного ризику (в т. ч. процес «Категоризація шкідливих організмів»), який становить потенційний карантинний організм для виду *Phyllosticta citricarpa* зупинена.

АФР стосовно шкідливого організму *Phyllosticta citricarpa* завершений.

ПІДСТАВИ:

✓ в зоні АФР немає насаджень рослин-господарів шкідливого організму (за виключенням поодиноких рослин в теплицях і оранжереях, які не становлять економічного значення в цілому для зони АФР, а також насаджень інших рослин-господарів (крім цитрусових), щодо яких немає достовірних даних щодо їх вирощування в зоні АФР);

✓ екокліматичні умови, необхідні для акліматизації й розвитку виду в зоні АФР відсутні;

✓ відповідно до п. 3.28 Положення про АФР було визначено, що в зоні АФР не існує ймовірності акліматизації виду *Phyllosticta citricarpa* («3.28

Якщо було визначено, що ймовірності укорінення не існує, аналіз ризиків потрібно завершити»);

✓ отримані негативні відповіді («ні») на питання зазначені в пунктах 1.13.-1.16. Стандарту EPPO Standard PP 5/3(5), в результаті чого, пунктом 1.19. цього Стандарту, передбачений такий висновок про категоризацію шкідливого організму: «Розглянутий шкідливий організм не може бути кваліфікований як карантинний шкідливий організм для зони АФР, і процедура оцінки для цього шкідливого організму може бути припинена»;

✓ вид *Phyllosticta citricarpa* не відповідає всім критеріям щодо «карантинного шкідливого організму» відповідно до вимог Статті 3, Розділу 1, Частини II Регламенту ЄС № 2016/2031;

✓ відповідно до розділу 1.5. МСФЗ № 2 процес аналізу може перейти безпосередньо до категоризації шкідливого організму в рамках оцінки фітосанітарного ризику (стадія 2 АФР), що описана в МСФЗ № 11, якщо шкідливі організми відповідають наступним критеріям:

– не зустрічаються в зоні АФР, або, якщо зустрічаються, то обмежено поширені і відносно їх проводиться офіційна боротьба, або вони знаходяться на розгляді щодо питання необхідності проведення офіційної боротьби;

– мають потенційну можливість пошкоджувати рослини і рослинні продукти в зоні АФР;

– мають потенційну можливість акліматизуватися і поширюватися в зоні АФР.

ЗАКЛЮЧНИЙ ВИСНОВОК:

Вид *Phyllosticta citricarpa* – шкідливий організм, який не відповідає критеріям карантинного шкідливого організму для зони АФР (України).

Вид *Phyllosticta citricarpa* не рекомендується для включення до національного Переліку регульованих шкідливих організмів.

АФР щодо виду *Phyllosticta citricarpa* може бути переглянутий, у випадку отримання нової інформації щодо рослин-господарів, потенційної можливості цього виду до акліматизації й поширення в зоні АФР.

Додатки

Додаток 1

Симптоми ураження цитрусових *Phyllosticta citricarpa*.

1)

2)

3)

4)

Симптоми ураження:

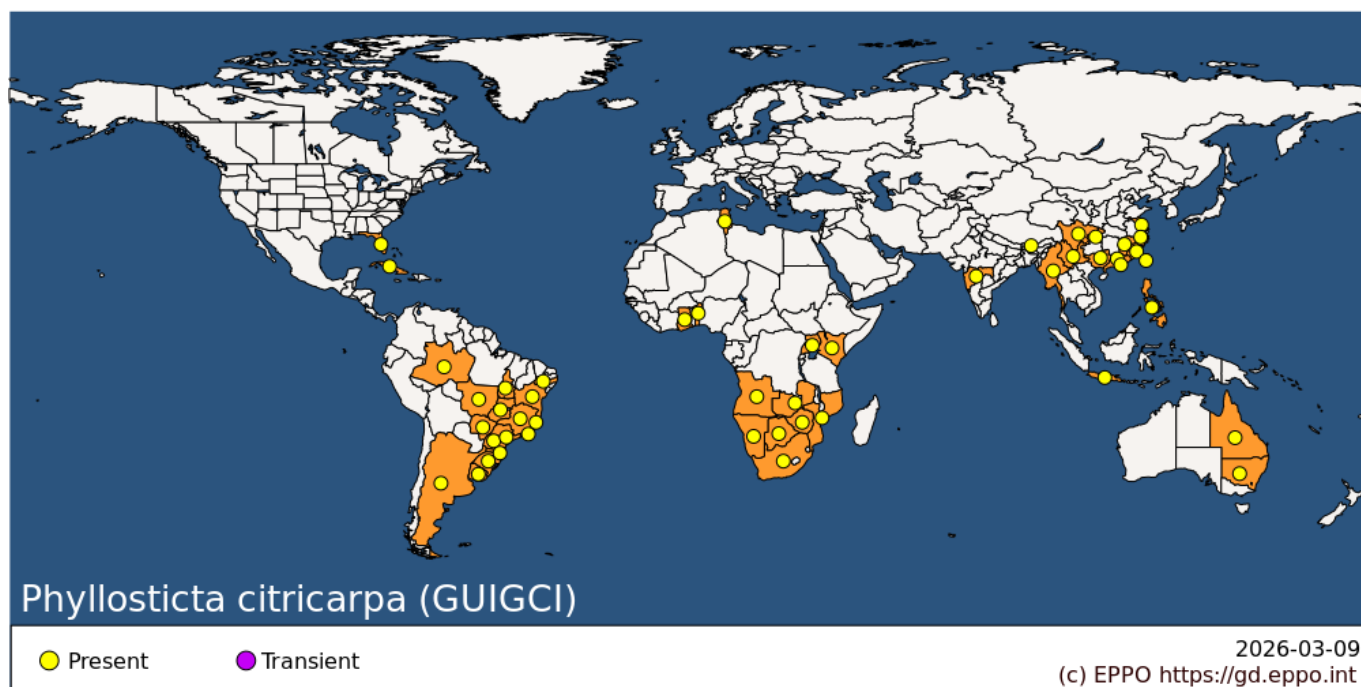
1) на листках лимона (Vladimiro Guarnaccia (University of Torino, IT))

2) на плодах лимона (Prof. Naima Boughalleb-M'Hamdi (Institut Supérieur Agronomique de Chott Mariem, Tunisia))

3) на плодах апельсина (Jean Michel Mei, Pascal Reynaud. Border inspection post (BIP) of Marseille (FR))

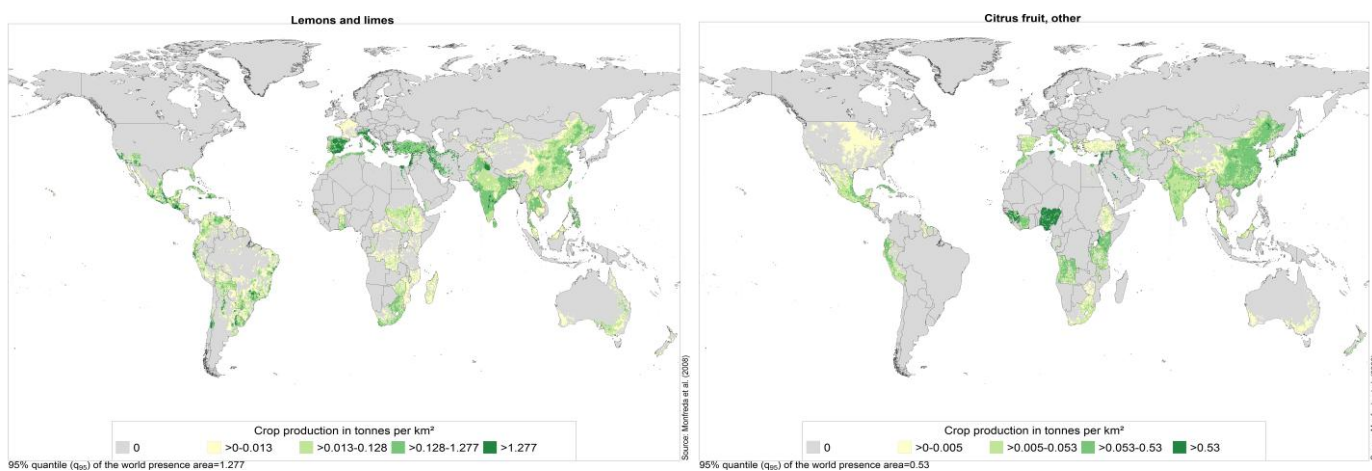
4) на плоду помело (Julian Rodriguez. BIP Roissy CDG Airport (FR))

Мапа поширення *Phyllosticta citricarpa* в світі

Додаток 3

Мапи світового виробництва цитрусових (виробництво в тонах на км²) (за даними Monfreda, Ramankutty, and Foley 2008).

Виробництво: лимонів, лаймів;

інших цитрусових.

Екокліматичний індекс* CLIMEX для *Phyllosticta citricarpa*, що базується на середніх кліматичних даних за 1961–1990 роки за даними Світового кліматичного центру (CRU) (джерело: Paul et al. (2005)).

* Екокліматичний індекс (ecoclimatic index) показує рівні сприйнятливості тих чи інших умов для розвитку відповідного шкідливого організму, моделюється за допомогою CLIMEX. На мапі вказано екокліматичні індекси:

EI ≥ 11 – придатний для розвитку хвороби;

EI ≥ 5 ≤ 10 – гранично придатний для розвитку хвороби;

EI ≤ 4 (від 1 до 4) – скоріше непридатний ніж придатний для розвитку хвороби;

EI = 0 – непридатний.

Інтернет-джерела:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4147-IX#Text>

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3348-12#Text>

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-12#Text>

https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2019/2072/oj

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2031#ntr20-L_2016317EN.01000401-E0020

МСФЗ № 2 <https://www.ippc.int/en/publications/592/>

МСФЗ № 11 <https://www.ippc.int/en/publications/639/>

МСФЗ № 21 <https://www.ippc.int/en/publications/601/>

МСФЗ № 27 (додаток 5)

https://www.ippc.int/static/media/files/publications/en/2014/09/18/dp_05_2014_en_2014-08-28_phyllosticta_citricarpa_2004-023.pdf

EPPO Standard PP 5/3(5)

https://www.eppo.int/media/uploaded_images/RESOURCES/eppo_standards/pm5/pm5-03-05-en.pdf

PM7 - Diagnostic protocols for regulated pests|EPPO Global Database

<https://gd.eppo.int/taxon/GUIGCI/eppolinks>

<https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2009.925>

<https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.2903/sp.efsa.2025.EN-9322>

Звіт розглянуто й схвалено на засіданні робочої групи 14.05.2026 членами робочої групи, у складі згідно з додатком до наказу Держпродспоживслужби від 04.12.2025 № 1210 «Про створення робочої групи».